

۲۰۶۳۷۷۵

پژوهش کیفی

راهنمای طراحی و کاربری

شاران بی. میریام
نیزات جی. تیسدل

ترجمه

دکتر علیرضا کامنشر
دکتر مریم دانای ط

تهران

۱۳۹۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
هفت	پیشگفتار مترجم
۱	پیشگفتار نویسندگان
۹	درباره نویسنده کان
	بخش اول: طرح پژوهش کیفی
۱۵	فصل اول: پژوهش کیفی چیست؟
۳۴	فصل دوم: شش طرح رایج پژوهش کیفی
۵۷	فصل سوم: بسط پارادایم کیفی
۸۹	فصل چهارم: طراحی مطالعه و انتخاب نمونه پژوهش
	بخش دوم: گردآوری داده‌ها، کیفی
۱۲۰	فصل پنجم: انجام مصاحبه کارآمد
۱۵۴	فصل ششم: مشاهده گر دقیق
۱۷۹	فصل هفتم: استخراج داده از اسناد و محصولات ساخته شده
	بخش سوم: تحلیل و گزارش داده‌های کیفی
۲۱۲	فصل هشتم: تحلیل داده‌های کیفی
۲۵۶	فصل نهم: پرداختن به روایی، پایایی و اخلاق
۲۸۶	فصل دهم: نوشتن گزارش پژوهش کیفی
۳۱۲	پیوست: بخش روش‌شناسی پژوهش کیفی
۳۱۸	منابع
۳۳۳	فهرست واژگان
۳۳۸	نمایه موضوعی

پیشگفتار مترجمان

تسلط طولانی مدت رویکرد کمی بر تحقیقات علمی به علت عدم توانایی در حل مسائل موجود در زمینه‌های مختلف علمی از جمله علوم تربیتی و روان‌شناسی در دهه‌های آخر قرن بیستم با چالشی جدی مواجه شد. چالش گران کسانی بودند که یک رویکرد را برای پاسخ‌گویی و حل انواع گوناگون سؤال‌ها و مسائل پژوهشی مناسب و کامل نمی‌دانستند. جدال دو پارادایم که در ادبیات پژوهش از آن با نام «جنگ دو پارادایم» یاد می‌شود، حاصل تفکر اندیشمندانی بود که ادعا می‌کردند روش‌های آنان بهتر است. چالش موجود به این نتیجه ختم شد که سؤال‌ها و مسائل مورد نظر، تعیین‌کننده روش پژوهش هستند. به بیان دیگر، برای بعضی از سؤال‌ها و مسائل، بهترین روش پژوهش، کمی و برای سؤال‌های دیگر، بهترین روش پژوهش، کیفی است؛ مثلاً، زمانی که با یک مسئله یا پدیده‌ای روبرو شویم که دانش کافی درباره آن وجود ندارد و یا قصد کشف و دریافت اطلاعات بیشتر و کامل‌تر درباره آن موضوع یا پدیده‌ای داریم رویکرد کیفی، تنها رویکرد مناسب است. می‌توان گفت، آنچه در پژوهش مهم است و باید مورد توجه قرار گیرد، برنامه‌ریزی و اجرای پژوهش به صورتی است که به متن و موضوع به مسائل و سؤال‌های پژوهش پاسخ دهد.

کتاب پژوهش کیفی: راهنمای طراحی و اجرا، دست‌یابانگر تلاش نویسندگان آن برای شرح پژوهش کیفی به شیوه روایتی و در قالب راهنمای عملی بران بیان تفکرهای جدید درباره این نوع پژوهش است. کتاب با معرفی ویژگی‌های عمومی رویکرد پژوهش کیفی، از پژوهش کیفی پایه به عنوان یکی از راهبردهای این رویکرد نام می‌برد و برای این روش چهار ویژگی عمده معرفی می‌کند: (۱) بر فرایند فهم و درک معنا از دیدگاه شرکت‌کنندگان تمرکز می‌شود (۲) ابزار اصلی گردآوری و تحلیل داده‌ها خود پژوهشگر است. وی از طریق ارتباط کلامی و غیر کلامی با خود را بسط می‌دهد، اطلاعات را پردازش می‌کند، برداشت‌ها و تفسیرهای خود از یافته‌ها را برای بازبینی و اطمینان از محصول با شرکت‌کنندگان در میان می‌گذارد، و پاسخ‌های غیرعادی یا پیش‌بینی‌نشده را کشف می‌کند؛ (۳) پژوهشگران از پژوهش کیفی به این دلیل استفاده می‌کنند که نظریه‌ای وجود ندارد یا نظریه‌های موجود برای تبیین پدیده مناسب نیستند. بنابراین ویژگی مهم دیگر پژوهش کیفی فرایند استقرایی یا حرکت از جزء به کل است؛ و (۴) از نقل قول‌های حاصل از مصاحبه با شرکت‌کنندگان، یادداشت‌های میدانی و مشاهدات جهت انتقال آنچه در مورد پدیده‌شناسایی و کشف شده، برای ارائه توصیفی غنی و جامع از آن استفاده می‌شود.

راهبردهای دیگر از جمله داده‌بنیاد، روایتی، پدیدارشناسی، قوم‌نگاری، و مطالعه موردی علاوه بر داشتن ویژگی‌های عمومی ذکر شده، هر یک، ویژگی‌های خاص خود را هم دارند. از آنجا که تفاوت میان این رویکردها برای پژوهشگرانی که در عرصه پژوهش کیفی، مبتدی هستند چندان واضح نیست، کتاب حاضر به تمایز میان انواع متداول و نیز واکاوی هم‌پوشی آن‌ها، مقایسه روش‌های کیفی با روش‌های کمی و مرور روش‌های ترکیبی، اقدام پژوهی، پژوهش انتقادی و پژوهش هنرمحور می‌پردازد. خوانندگان می‌توانند با توجه به مسئله و سؤال‌های پژوهش خود و توجه به ویژگی‌های عمومی و اختصاصی راهبردهای ارائه شده، راهبرد مناسب را برای پژوهش کیفی خود انتخاب کنند.

مطالب کتاب در سه بخش و ده فصل تنظیم شده است. بخش اول، شامل چهار فصل، ضمن معرفی پیش‌زمینه‌های روش‌شناسی و شش طرح متداول در این حوزه، پارادایم کیفی را بسط داده، روش‌های ترکیبی، اقدام پژوهی، انتقادی و پژوهش هنرمحور را به عنوان راهبردهای این پارادایم معرفی می‌کند. در پایان این بخش، چگونگی طراحی مطالعه و انتخاب نمونه در پژوهش‌های کیفی به دقت بحث شده است. بحث دوم به صورت گسترده به روش‌های جمع‌آوری داده‌های کیفی می‌پردازد و در سه فصل روش‌های مختلف مصاحبه، مشاهده و استخراج داده از اسناد و محصولات ساخته شده را معرفی می‌کند. بخش سومی به تحلیل و گزارش داده‌های کیفی اختصاص دارد. در این بخش، چگونگی تحلیل داده‌های کیفی، سائل‌روایی، پایایی و اخلاق در پژوهش کیفی و همچنین شیوه‌های نوشتن گزارش پژوهش کیفی، صورت جامع معرفی شده است.

با توجه به نسخه چهارم کتاب و انتشار آن در سال ۲۰۱۶، و همچنین کمبود منابع علمی در حوزه پژوهش کیفی در کشور، ترجمه این کتاب برای استفاده‌کنندگان به زمینه‌های رویکرد کیفی و همچنین رویکرد ترکیبی مناسب تشخیص داده شد. در ترجمه تلاش شده است ضمن وفاداری کامل، ترجمه تا حد ممکن سلیس و روان باشد. این احتمال وجود دارد که در عمل کمبودها و ضعف‌هایی دیده شود. امید داریم خوانندگان محترم بر ما منت نهاده، با بیان نظرات انتقادی و هدایتگر خود، به تقویت کیفیت کار مترجمان و بهبود کتاب (در صورت تجدید چاپ) کمک نمایند.

مریم دانای طوس

علیرضا کیامنش